

УДК 371.13:504 (008)

КОНСТРУЮВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Микитенко Наталія Олександрівна

м.Львів

У статті визначено ключові характеристики ефективної системи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю. Встановлено, що ефективною системою формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю є адаптивна дисипативна. Здійснено аналіз особливостей конструювання і функціонування ефективної системи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю. Визначено ключові компоненти адаптивної дисипативної системи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю.

Ключові слова: іншомовна професійна компетентність, фахівці нефілологічного профілю, система формування іншомовної професійної компетентності, адаптивна дисипативна система формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю.

Розробка ефективної системи формування іншомовної професійної компетентності (ІПК) майбутніх фахівців нефілологічного профілю можлива за рахунок узгодження теоретико-методологічних та методичних основ з урахуванням психологічних особливостей і резервних навчальних можливостей тих, хто навчається.

Основоположниками принципу системності вважаються Л.фон Бергаланфі, А.Богданов, Г.Саймон, А.Чандлер. Основою вимог, охоплених принципом системності, є поняття системи (від грецького – «поєднання, композиція»). Ю.Плотинський трактує систему як велику кількість пов'язаних між собою елементів, що розглядаються як ціле [9, с.12]. Е.Агошкова і Б.Ахлібінський тлумачать систему як фундаментальну і універсальну категорію, форму представлення предмета наукового пізнання [1]. О.Петрашук визначає систему як складне явище, до якого входять численні елементи, які утворюють сукупність завдяки наявності внутрішніх зв'язків [8, с.37]. В нефілологічних і точних науках традиційним стає визначення динамічної системи [1].

Мета статті – визначити ключові характеристики, проаналізувати особливості конструювання і функціонування ефективної системи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю.

Педагогічна система – сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, що є складовими цілеспрямованого педагогічного процесу. Педагогічний процес реалізується в штучних умовах і в сукупності з цими умовами складає педагогічну систему [3].

Термін «система» дефініціюється за допомогою термінів «зв'язок» «взаємозв'язок», «елемент», «ціле», «єдність». У методології структурно-системних досліджень система знань про об'єкт ототожнюється з системою предмета, а система предмета механічно накладається на систему об'єкта [12].

Комплексна система може бути визначена як система, що складається з багатьох частин, елементів чи компонентів, які поєднуються у більш чи менш складний спосіб [17, с.1]. Системи є комплексними не завдяки великій кількості компонентів, а внаслідок складної поведінки [17, с.3].

Наукові дослідження теорії генеральних систем окреслюють поняття «цілого» і «цілісності». Ієрархічність будови, стабільність, диференціація, підтримка стабільного стану, цілеспрямованість – основні характеристики загальної системи [18]. Принцип системності передбачає якість об'єкта виявляти ознаки системи у встановленні зв'язків між структурними елементами цієї системи, що забезпечують її функціонування. Системний підхід побудований на основі принципу системності. Основними принципами системного підходу, окрім системності, є:

- цілісність, що дозволяє водночас розглядати систему як єдине ціле і як підсистему для вищих рівнів;
- структуризація, що дозволяє аналізувати елементи

системи та їх взаємозв'язки у досліджуваній структурі, наявність підсистем, ієрархічність будови, представлена різними рівнями та їх елементами;

- множинність, яка виявляється у аналізі і характеристиці цілісної системи та її окремих елементів [14].

Проте, системі притаманні інтегративні якості, не характерні для кожного окремого її компонента. В результаті інтеграції компонентів у системі вона набуває нових якостей. При цьому якості окремих компонентів можуть повністю або частково втрачатися.

В.Сластьонін розглядає педагогічний процес як складову педагогічної системи і визначає такі його компоненти, як: педагоги, студенти (учні), зміст освіти і засоби. Взаємодія названих компонентів перетворює педагогічний процес на динамічну систему [11, с.205].

Орієнтація на середній рівень володіння студентами іноземною мовою – домінуюча характеристика традиційної педагогічної системи навчання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. Такий підхід нівелює індивідуалізацію навчання, не враховує активізацію резервних навчальних можливостей студентів, що призводить до їх психологічного травмування.

Звернення до адаптивних освітніх систем дає можливість диференціації й індивідуалізації навчання, врахування особистісних навчальних можливостей студентів.

Адаптивне навчання – соціально зорієнтована, навчальна та розвивальна модель цілеспрямованого процесу взаємодії педагога, студентів (учнів), джерел інформації. Її основною характеристикою є поєднання адаптивної та адаптувальної діяльності [7]. «Адаптивне управління навчальним процесом ґрунтується на системному підході, оскільки управління такою складною соціально-педагогічною системою як навчальний процес має бути системним», – акцентує Г. Полякова [10, с.2-3].

Дидактична система формування ІПК як інтегральної якості майбутніх фахівців нефілологічного профілю може змінюватися і розвиватися, а отже, вважаємо її відкритою системою.

Розвиток відкритих систем вивчає синергетичний підхід. Він розвинувся з системного підходу. На поч. 1970-х рр. німецький фізик Н. Наєк вжив термін «синергетика» для позначення просторо-темпоральних структур. Таке позначення наголошувало на координації діяльності частин системи, що призводить до формування глобальних структур. Н.Кnyazeva і Н.Наєк визначають синергетику як теорію самоорганізації. Н.Наєк окреслює синергетику як міждисциплінарну сферу досліджень, що вивчає системи, які складаються з кількох чи багатьох компонентів. Внаслідок взаємодії ці компоненти можуть набувати нових якісних характеристик. Отож, синергетичний підхід визначає загальні принципи управління розвитком комплексних систем, у яких відбуваються якісні зміни [16]. Так, синергетичний підхід поглиблює розуміння процесів, що відбуваються в результаті взаємодії компонентів моделі запропонованої дидактичної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю як відкритої системи, дозволяє простежити за якісними змінами рівнів сформованості ІПК студентів. Велике значення відіграв синергетичний підхід і у розробці технологічно-методичної парадигми концепції формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю, зокрема – авторських диференційної та сугестивно-асоціативної технологій, оскільки він лежить в основі ідеї асоціативних ланцюгів [16]. Саме цей підхід передбачає інтеграцію з індивідуальним та міжпредметним підходами, характеризується нелінійністю, дозволяє реалізувати творчу активність студентів, механізми рефлексії, саморегуляції у процесі розвитку ІПК як інтегральної якості майбутніх фахівців.

Синергетичний підхід проектується на освітні системи, яким притаманна самоорганізація, взаємопроникнення потоків обмінних процесів як в межах самих систем, так і з зовнішнього середовища у ці системи, асиметричність структур, функціональна

нестабільність. Процес самоорганізації навчання в рамках синергетичного підходу є самоорганізацією у дисипативних системах. Під самоорганізацією системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей розуміємо упорядкованість її структури, що знаходиться в стані, далекому від рівноваги. Взаємодії компонентів системи (флуктуації) впливають на ключові точки системи – біфуркації, що спричинює якісні зміни стану системи [19].

Дисипативними системами є відкриті системи, які пов'язані з навколишнім середовищем обмінними процесами, розсіюють енергію, інформацію, мають здатність до нелінійної еволюції і є динамічними. Своє наукове походження дисипативні системи започаткували від термодинаміки. Відкриті дисипативні системи вирізняються високим рівнем адаптивності та інтеграції з навколишнім середовищем, здатністю впливати на навколишнє середовище, змінюючи його, й інтегруватися у нього [6].

Побудова дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю на основі синергетичного підходу актуалізує креативний та емоційно-ціннісний компоненти структури ІПК, передбачає здатність майбутніх фахівців до міжособистісної взаємодії, сприяє розвитку когнітивних якостей студентів, у т.ч. їх логічного, дивергентного, асоціативного мислення (визначених як домінуючі види мислення фахівців нефілологічного профілю), завдяки активізації асоціативних процесів на основі побудови асоціативних ланцюгів, розвитку міжсистемних (міжпредметних) видів поєднання асоціацій, активізації резервних навчальних можливостей студентів на основі сугестії, автосугестії та саморегуляції. Відображенню синергетичного підходу в адаптивній дисипативній системі формування ІПК сприяє реалізація інтерактивної та трансакційної моделей комунікації з використанням екстравербальних засобів комунікації (інтонація, темп мовлення, міміка, жести та ін). Важливою в рамках синергетичного підходу є стратегія продуктивного партнерства, що полягає у взаємовпливі учасників навчального процесу, своєчасному виявленні дисгармонії в процесах комунікації, прагненні до налагодження стосунків [6], зокрема – реалізації моделі стосунків згідно теорії балансу та моделі налагодження стосунків.

Адаптивна дисипативна система формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей може бути визначена як цілісне явище на основі наявності таких ознак:

- інтеграційних якостей і закономірностей, не характерних окремим компонентам системи;
- структури, що відображає зв'язки і відношення між компонентами системи;
- функціональних характеристик; комунікативних властивостей, тобто зв'язків з іншими системами [2, с.18].

На сьогоднішній день засадничі основи іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю висвітлені у такій нормативній документації, як державні освітні стандарти, освітньо-професійні програми та освітньо-кваліфікаційні характеристики, навчальні плани підготовки майбутніх фахівців вітчизняних ВНЗ, навчальні і робочі програми вивчення іноземних мов для студентів нефілологічних факультетів вищих навчальних закладів. На підставі системного аналізу освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів і магістрів нефілологічних спеціальностей, освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців, навчальних планів, навчально-методичного забезпечення іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей, науково-педагогічної літератури, вважаємо, що адаптивна дисипативна система формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю забезпечить оптимізацію іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей завдяки:

- 1) реалізації інтеграційних процесів вивчення іноземної мови професійного спрямування та дисциплін гуманітарного (рідна, латинська мова), фундаментального і фахово зорієнтованого циклів;
- 2) активізації навчально-пошукової і науково-дослідницької діяльності студентів;
- 3) підвищенню ефективності формування у них цілісної системи галузевих, предметних, мовних і мовленнєвих знань, умінь,

навичок, відповідних компетенцій;

4) розвитку інтегральних особистих якостей, необхідних сучасному фахівцеві нефілологічних спеціальностей у майбутній професійній діяльності задля успішної реалізації функціональних ролей та обов'язків.

Адаптивна дисипативна система формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей має на меті оволодіння студентами високим рівнем сформованості ІПК, у т.ч. усіма її інваріантними компонентами, а також такими інтегрованими якостями як: логічне, дивергентне, асоціативне мислення, грамотний аналіз ситуації, самостійне прийняття рішень, креативність, уміння формулювати проблему і знаходити оптимальні шляхи її вирішення, уміння інтегрувати теоретичні знання з практикою, досвід діяльності, гнучка адаптація до різноманітних віртуальних й реальних професійних ситуацій у іншомовному середовищі.

Завдання системи полягають у формуванні у студентів [5]:

1) на мікрорівні ІПК – спеціально-предметних, галузевих й лінгвістичних знань; спеціально-предметних, галузевих, мовленнєвих, навчальних, когнітивних умінь і навичок; здібностей до самостійного навчання;

2) на мезорівні ІПК – компонентів загальних груп компетенцій-складових іншомовної професійної компетенції, на основі якої формується відповідна компетентність, тобто предметних, галузевих і ключових компетенцій, у т.ч. й іншомовної комунікативної (її складають: лінгвістична, референційна, прагматична, стратегічна, міжкультурна, соціокультурна компетенції);

3) на макрорівні ІПК – досвіду іншомовної мовленнєвої діяльності; здатності вільно застосовувати систему знань, умінь і навичок-складових ІПК; здатності створювати й управляти іншомовним дискурсом та метадискурсом; здатності використовувати метадискурс в реальній чи змодельованій професійній комунікативній ситуації; емоційно-ціннісного ставлення до предмета діяльності; креативного компонента.

Адаптивна дисипативна система формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю – складна ієрархічна система, усі елементи якої взаємопов'язані, взаємодоповнюються і взаємодіють між собою. Ключовими компонентами адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю, відповідними основним етапам організації навчального процесу, є: цільовий, організаційно-змістовий, процесуальний, корегульований, оцінювально-результативний.

У межах вказаних компонентів визначаються:

- мета і завдання адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей;
 - концепція формування ІПК, що базується на положеннях сучасної філософії освіти, психологічних, лінгвістичних, психолінгвістичних, соціолінгвістичних теорій, методологічних, методичних принципів та підходів;
 - навчальне середовище технологічної взаємодії;
 - суб'єкти навчального середовища;
 - педагогічні умови успішної реалізації адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю;
 - етапи реалізації адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю;
 - зміст навчання іншомовного фахово зорієнтованого спілкування;
 - ефективні технології формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю, що передбачають реалізацію методик, методів і стратегій навчання іноземних мов професійного спрямування, навчально-методичних комплексів; вибір форм організації навчання, форм і методів контролю навчальних досягнень студентів; фактори впливу на процес формування ІПК;
 - критерії рівнів сформованості ІПК та критерії їх оцінювання.
- Суб'єктами навчального середовища є, у першу чергу, викладачі й студенти, що взаємодіють у системах «викладач-студент» та «студент-студент». Задля досягнення позитивної динаміки формування ІПК студентів взаємодія суб'єктів навчального середовища повинна бути інтерактивною.
- Як у цілому, так і за елементами успіх реалізації моделі адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців

нефілологічних спеціальностей залежить від сукупності факторів, які можна звести до системи узагальнених детермінант. Узагальненими детермінантами адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю є: соціальна, змістова, процесуальна, організаційна та матеріальна.

Основна організаційна форма навчання у процесі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю у вітчизняних ВНЗ – практичні заняття. Адаптивна дисипативна система формування ІПК передбачає проведення академічних навчальних занять у гомогенних групах, сформованих за результатами розвитку іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) студентів на початковому етапі навчання. Таким чином, в процесі групової навчальної діяльності виявляються переваги диференційного підходу до навчання майбутніх фахівців нефілологічного профілю іноземної мови професійного спрямування. Впродовж навчального семестру рівень сформованості ІПК студентів повинен, згідно вимог навчальних і робочих програм вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування / спілкування», зрости на одну градацію. До прикладу, якщо рівень сформованості ІКК студентів на момент вступу на навчання у ВНЗ був інтродуктивним (А1), то наприкінці першого семестру вивчення дисципліни «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування / спілкування», рівень сформованості ІПК студентів повинен зрости до середнього (А2). Існує можливість переходу студентів на навчання до групи з іншим рівнем сформованості ІПК студентів за умови надто швидкого чи сповільненого розвитку їх ІПК.

К. Cheek піднімає питання, чи варто за умови реалізації диференційного підходу організувати групи за рівнями знань і умінь для вивчення студентами усіх навчальних дисциплін підготовки майбутніх фахівців, вагомим для формування їх професійної компетентності [15], чи скажімо, для формування іншомовних комунікативних умінь достатньо організації навчання іноземної мови у групах за рівнями сформованості ІКК чи ІПК студентів.

На основі тверджень К. Cheek [15] можна розвинути думку, що якщо б у викладачів навчальних дисциплін фундаментального та фахово зорієнтованого циклів ІПК була сформована на високому рівні і викладання цих дисциплін здійснювалося іноземною мовою міжнародного спілкування – англійською, розвиток комунікативної, професійної, іншомовної комунікативної, іншомовної професійної компетентностей став одним із спільних завдань дисциплін зазначених циклів, то навчальний процес був би значно ефективнішим, різноманітнішим, стимулюючим. Сьогодні досвід навчання студентів повинен бути урізноманітненим, – наполягає К. Cheek, аргументуючи свою позицію, що студенти втрачають інтерес до навчання, якщо воно здійснюється згідно старих підходів [15].

Стратегії оволодіння студентами іноземною мовою розробляються у сучасній методикі з позиції когнітивної теорії навчання іноземної мови і поділяються на стратегії, що забезпечують оволодіння мовою і стратегії, що забезпечують володіння мовою [13, с. 12]. Найбільш популярними стратегіями оволодіння іноземною мовою на сьогоднішній день є:

- емоційно-вольові – дозволяють знизити рівень хвилювання, керувати емоційним станом студента під час проведення навчальних занять;
- соціальні – розвивають уміння і бажання студента формулювати і задавати питання, отримувати інформацію, співпрацювати;
- компенсаторні – концентруються на пошуку способів заміни мовних засобів вираження у разі незнання студентом певних мовних чи мовленнєвих моделей і конструкцій [13, с. 12].

Фактори, що впливають на вибір навчальних стратегій у процесі формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю: мотивація студента, його емоційно-ціннісне ставлення до предмету діяльності, переконання, тип завдання, стиль навчання та ін.

Змістовий компонент моделі формування ІПК включає такі основні елементи, як теоретичний, практичний та емпіричний. Теоретичну складову змістового компоненту моделі формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей представ-

ляє комплекс принципів та підходів до формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю, фактори впливу на формування змісту навчальних дисциплін «Іноземна мова» та «Іноземна мова професійного спрямування / спілкування». Важливою умовою успішної реалізації адаптивної дисипативної системи формування ІПК є оптимальний вибір і комбінування ефективних методик навчання іншомовного фахово зорієнтованого спілкування – перекладних, інтенсивних, індуктивних, діяльнісних, комунікативних [5, с. 126-145].

Мета адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю частково досягається завдяки реалізації компонентів змісту навчання через засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу у такій послідовності: від розвитку лінгвістичних знань та елементарних мовленнєвих навичок до формування складних інтегрованих умінь, система яких є фундаментальною базою формування і розвитку ІКК, а на її основі – ІПК студентів. Фонетичні, лексичні і граматичні мовні одиниці засвоюються на основі відповідних лінгвістичних знань, мовленнєвих навичок і умінь.

Механізм засвоєння навчального матеріалу базується на принципі недопущення прогалин у знаннях студентів завдяки систематичній активізації нового матеріалу у взаємозв'язках з раніше засвоєним і переходу до вивчення нового за умови засвоєння і закріплення попереднього [4].

Практична складова змістового компоненту моделі формування ІПК включає, також, розробку і впровадження навчально-методичного забезпечення процесу формування ІПК студентів нефілологічних спеціальностей, навчальних підручників і посібників, методичних рекомендацій, компетентнісно-орієнтованих модульних навчальних і робочих програм рівневого навчання іноземної мови та іноземної мови професійного спрямування, семестрових планів, що відповідають принципам послідовного, поетапного, системного та наскрізного формування у студентів нефілологічних спеціальностей ІПК на основі певного рівня сформованості у них ІКК.

Емпірична складова змістового компоненту базується на діяльнісному підході до організації процесу навчання і концентрується, у першу чергу, на змісті аудиторної і позааудиторної самостійної роботи студента. Цілеспрямовано організована самостійна робота студентів – навчально-дослідницька, чи науково-дослідницька є основним фактором розвитку творчої активності майбутнього фахівця в процесі професійного орієнтованого вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей. Домінуючими факторами впливу на формування ІПК у процесі самостійної роботи студентів є: мотиваційний, особистісний, психофізіологічний, навчально-методичної і технічної забезпеченості навчального процесу.

Самостійна робота студента у контексті формування у нього ІПК передбачає самостійне опрацювання окремих тем, виконання вправ та завдань, підготовку до обговорення проблемних соціальних і фахових питань, створення проєктів, написання повідомлень та рефератів. На самостійну роботу вносяться, здебільшого, мовленнєві завдання, пов'язані із читанням і письмом, виконання яких вимагає значних затрат навчального часу. Індивідуальне читання передбачає обов'язкове та додаткове читання. Головне завдання індивідуального читання навчальної, науково-популярної, фахової чи художньої літератури іноземною мовою – мотивувати студентів до самостійного вивчення іноземної мови шляхом опрацювання автентичних текстів, сприяти розвитку креативності.

Велика увага у процесі науково-дослідницької діяльності студентів повинна приділятися формуванню у них умінь інформативного пошуку, участі в професійному спілкуванні, визначенню основного, оцінці викладеного матеріалу. Поєднання навчальних занять з обов'язковими науковими дослідженнями і самостійною роботою студентів з іншомовними автентичними джерелами є обов'язковою умовою формування у студентів названих умінь.

Результати проведеного нами аналізу доводять, що організація навчально-дослідницької та науково-дослідницької діяльності студентів нефілологічних спеціальностей є особливо актуальною для процесу формування у них ІПК. Правильна організація само-

стійної роботи студентів з вивчення іноземної мови професійного спрямування передбачає вихід студентів за межі навчального середовища завдяки необхідності здійснення самостійного пошуку інформації з позанавчальних, у т. ч. й наукових фахових джерел задля виконання певних навчальних завдань, зокрема – проектів.

Ефективність адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей забезпечують такі педагогічні умови реалізації її технологічного компонента:

1) створення конструктивного навчального середовища, що відповідає поетапному, системному, систематичному формуванню ІПК студентів;

2) методична обґрунтованість формування змісту навчання, вибору адекватних меті навчання методик, методів і засобів;

3) інтеграція інноваційних технологій формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей з традиційними: кредитно-модульного навчання, рівневого навчання, організації групової навчальної діяльності; розвивального навчання, проблемного навчання;

4) домінування активних та інтерактивних методів навчання;

5) відбір і застосування навчальних завдань, спрямованих на розвиток логічного, дивергентного, асоціативного мислення студентів;

6) міжпредметні зв'язки з дисциплінами гуманітарного, фундаментального та фахово зорієнтованого циклів;

7) диференціація навчання, зорієнтованого на розвиток вищого рівня сформованості ІПК студентів; формування навчальних груп відповідно до рівня сформованості ІКК студентів на початковому етапі іншомовної підготовки у ВНЗ;

8) гнучкість у формуванні індивідуальної навчальної траєкторії студента;

9) організація самостійної роботи студентів (у т.ч. й засобами дистанційного навчання) в умовах кредитно-модульної системи навчання.

На основі здійсненого аналізу встановлено, що ключовими характеристиками адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей є: ефективність, системність, комплексність, результативність, цілеспрямованість, комунікативність, ситуативність, предметність, поліфункціональність, інформативність, доступність, асоціативність,

адаптивність, рефлексивність, інтерактивність, кооперативність, позитивний мікроклімат, довірливі стосунки у системах «викладач-студент» і «студент-студент».

Фактори впливу на ефективність реалізації адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічного профілю включають:

▫ поєднання підходів, прийомів, методів, стратегій, технік найбільш результативних у роботі з студентами нефілологічних спеціальностей, традиційних й інноваційних методик навчання іноземних мов: перекладних, інтенсивних, індуктивних, діяльнісних, комунікативних;

▫ розвиток логічного, дивергентного, асоціативного мислення студентів, створення ситуації успіху;

▫ побудову змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування/ спілкування» на основі змістового матеріалу дисциплін гуманітарного (рідна, латинська мова), фундаментального та фахово зорієнтованого циклів;

▫ організацію комунікації у процесі навчання засобами іноземної мови у змодельованих ситуаціях професійної діяльності. Це передбачає широке застосування у навчальному процесі таких активних та інтерактивних методів навчання як рольові, ділові ігри, симуляції, метод проектів та ін., проведення експериментів і презентація результатів індивідуальних та групових досліджень і завдань;

▫ високий рівень мотивації й активна взаємодія усіх учасників навчального процесу, взаємонавчання.

Адаптивна дисипативна система формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей допускає зміну параметрів своєї структури з урахуванням рівня сформованості ІКК студентів на початку вивчення іноземної мови / іноземної мови професійного спрямування у ВНЗ, показників успішності студентів, їх резервних навчальних можливостей та ін. факторів.

Визначення компонентів, ключових характеристик і обґрунтування ефективності запропонованої системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей не вичерпує усіх аспектів цієї наукової проблеми. Розробка і обґрунтування моделі адаптивної дисипативної системи формування ІПК майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей, моделювання змісту формування ІПК будуть предметом наших подальших наукових розвідок.

Література та джерела

1. Агошкова Е. Б. Эволюция понятия системы / Е. Б. Агошкова, Б. В. Ахлибининский // Вопросы философии. – 1998. – № 7. – С. 170-179
2. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 432 с.
3. Беспалько В. П. Стандартизация образования : основные идеи и понятия / В. П. Беспалько // Педагогика. – 1993. – № 5. – С. 16–25.
4. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.09 / Р. Ю. Мартинова ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2007. – 44 с.
5. Микитенко Н. О. Технологія формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю : монографія / Н. О. Микитенко; За ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль : ТНПУ, 2011. – 411 с.
6. Мусійчук С. М. Психологічні особливості використання синергетичного підходу до викладання іноземних мов [Електронний ресурс] / С. М. Мусійчук. – Режим доступу : 04.11.11: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2011_3/umsmvim.pdf. – Назва з екрану.
7. Огієнко О. І. Інформаційні технології як засіб адаптивного навчання дорослих [Електронний ресурс] / О. І. Огієнко. – Режим доступу: 14.02.11: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em20/content/10ooiaol.htm>. – Назва з екрану.
8. Петрашук О. Система навчання іноземної мови. Поняття «система навчання» та її зміст / О. Петрашук // Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник [вид. 2-е, випр. і переробл.] / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої; ред. К. І. Онищенко. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с. – С. 37–58.
9. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов: учебн. пособие для высших учеб. заведений / Ю. М. Плотинский. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Логос, 2001. – 296 с.
10. Полякова Г. А. Адаптивне управління навчальним процесом як основа саморозвитку і самоорганізації педагога та учня [Електронний ресурс] / Г. А. Полякова. – Режим доступу: 21.03.2011: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ttmuo/2008_1/08pgaspu.pdf. – Назва з екрану.
11. Сластенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М.: ИПЧ «Издательство Магистр», 1997. – 224 с.
12. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования / Г. П. Щедровицкий. – М.: Знание, 1964. – 48 с.
13. Шукін А. Н. Обучение иностранным языкам : Теория и практика : учеб. пособие для преподавателей и студентов / А. Н. Шукін. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Филоматис, 2006. – 480 с.
14. Blauberg I. V. Systems Theory Philosophical and Methodological Problems / I. V. Blauberg, V. N. Sadovsky, E. G. Yudin. – Moscow : Progress Publishers, 1977. – 318 p.
15. Cheek K. V. Differential Pacing : An Approach to Compensatory Education [Електронний ресурс] / K. V. Cheek. – Режим доступу : 02.02.2010 : <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED025565.pdf>. – Назва з екрану.
16. Haken H. Synergetics and Some Applications to Psychology / H. Haken // Dynamics, Synergetics and Autonomous Agents / Eds. W. Tschachter, J.-P. Dauwalder. – World Scientific Publishing Co. Ptc. Ltd., 1999. – Vol. 8. – P. 3–12. – (Studies of Nonlinear Phenomena in Life Science).
17. Haken H. Information and Self-Organization. A Macroscopic Approach to Complex Systems / H. Haken [3rd ed.]. – Berlin : Springer Berlin Heidelberg, 2006. – 270 p.
18. Laszio E. Introduction to systems philosophy. Toward a new paradigm of contemporary thought / E. Laszio. – Gordon and Breach, Science Publishers, Inc. – 1984. – XXI + 328 p.

19. Nicolis G. Self-organization in nonequilibrium systems: from dissipative structures to order through fluctuations / G. Nicolis, I. Prigogine. – New York : John Wiley & Sons, 1977. – 491 p.

В статье определены ключевые характеристики эффективной системы формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов нефилологического профиля. Определено, что эффективной системой формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов нефилологического профиля является адаптивная диссипативная. Осуществлен анализ особенностей конструирования и функционирования эффективной системы формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов нефилологического профиля. Определены ключевые компоненты адаптивной диссипативной системы формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов нефилологического профиля.

Ключевые слова: иноязычная профессиональная компетентность, специалисты нефилологического профиля, система формирования иноязычной профессиональной компетентности, адаптивная диссипативная система формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов нефилологического профиля.

The research defines the key characteristics of an effective system of building ESP competence in future specialists of non-philological specialties. Adaptive dissipative system has proven to be an effective system of building ESP competence in future specialists of non-philological profile. The peculiarities of construction and operation of an effective system of building ESP competence in students majoring in non-philological specialties have been analysed. The key components of the adaptive dissipative system of building ESP competence in future specialists of non-philological specialties have been defined.

Key words: ESP competence, students majoring in non-philological specialties, system of building ESP competence adaptive dissipative system of building ESP competence in future specialists of non-philological specialties.

УДК 378: 81'36=111

ПРОЯВ ГРАМАТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Миськів Валентина Анатоліївна

м.Тернопіль

Проаналізовано лінгвістичні методи, що визначають причини прояву граматичної інтерференції у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної. Виявлено суб'єктивні та об'єктивні фактори, що спричиняють граматичну інтерференцію. Охарактеризовано морфологічну та синтаксичну граматичну інтерференцію. Визначено помилки що її зумовлюють.

Ключові слова: морфологічна інтерференція, синтаксична інтерференція, контрастивний метод, друга іноземна мова.

У тримовному середовищі граматична будова мови, що вивчається зазнає певних змін внаслідок іншомовних впливів. Відхилення від норми на граматичному рівні мови можуть зумовити до різні зміни в структурі мови. Це стосується близькоспоріднених мов, що мають спільні граматичні категорії та відрізняються саме проявами цих категорій, мають велику кількість спільнокореневих слів, різних за граматичним оформленням.

Мета статті – дослідити причини прояву граматичної інтерференції на морфологічному та синтаксичному рівні у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної, що дасть змогу побудувати методологічну систему подолання цього явища.

Особливе місце у процесі вивчення англійської мови після німецької займає граматична інтерференція, яка проявляється у письмовій та усній формі. Під навчанням граматичного аспекту мови та мовної діяльності традиційно розуміється навчання морфології та синтаксису. Як свідчить практика навчання англійської мови на базі німецької, граматична інтерференція проявляється на морфологічному, синтаксичному та пунктуаційному рівнях. На думку Н.Гальскової та Н.Гез, основною умовою успішного навчання мови є визначення зон позитивного переносу та інтерференція, а також встановлення можливих труднощів на основі порівняльного аналізу досліджуваної та рідної мов [6, с.274].

У більшості випадків причини прояву інтерференції можна визначити лінгвістичними методами: порівнявши граматичні системи трьох мов і визначивши їх відмінності, можна знайти випадки потенційних форм інтерференції, можливих при контактній

ситуації. Проте не всі потенційні форми інтерференції реалізуються в повному обсязі. Реальна картина впливу тримовності на мовлення індивіда змінюється залежно від багатьох факторів, до того ж деякі з них можна вважати екстралінгвістичними, оскільки вони перебувають поза структурними відмінностями цих мов. Міра проникнення інтерференції може бути різною. Вона залежить від суб'єктивних і об'єктивних факторів. Перші визначаються індивідуальними мовними здібностями студента, його мовною компетенцією. До об'єктивних факторів можна віднести ступінь генетичної схожості рідної, ІМ1 та ІМ2 мов, індивідуальні системно-структурні властивості мови, що вивчається. Зрозуміло, що чим ближчою є спорідненість мов, тим більше тримовний індивід опирається на рідну мову в мовленнєвій діяльності іноземною мовою. Тому схожі мови легше вивчати, але й інтерференція в такому різновиді білінгвізму проявляється частіше й долається важче [2, с.2].

Окрім порівняльного аналізу, який дає можливість виявити зони ймовірної інтерференції, С.Сорокіна звертає увагу на роль аналізу типових помилок, який демонструє конкретні зони цієї інтерференції та певною мірою виявляє характер її прояву. Ці два види аналізу обов'язкові, оскільки помилки, що можуть бути виявлені шляхом зіставлення, як відомо, не завжди актуальні у мовленні [4, с.24].

Основою виявлення граматичної інтерференції, на нашу думку, повинен стати аналіз помилок, оскільки саме вони є конкретним її проявом. Втім, цим не повинно обмежуватися вивчення інтерференції.

Грамматичними особливостями, які можуть спричинити інтерференцію, за М.Кур'яною є:

- а) розбіжності в граматичній будові мови;
- б) різний обсяг змісту подібних конструкцій;
- в) різні функціональні характеристики (наприклад різні форми однини та множини);
- г) відмінне частотне навантаження активного та пасивного стану, дійсного й умовного способів, інфінітивних конструкцій